

ԱՐԴԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՀԱՏԸ Զ ՄԵԹԱԼԻԲ

ԿԸ ՀԲՏԵՐԱԿՈՐԻ ԶՈՐԵԴԵՐՈՒ ԵՒ ՉԵՐԵՈՒ ՕՐԵՐԸ

ՀԱՏԸ Զ ՄԵԹԱԼԻԲ

Յ. Գ. ՄԱՐԿԵՍՅԱՆ

Համարատու — Տնօրէն

Տ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Կ Ա Ն Ի Ի Կ

ԻԶՄԻՐ Օսմ. ոսկի 1
ԳՈՒԲՈՐ Մշակութ 6
ՕՏՈՐ ԵՐԿԻՐ Ձրտնք 23

Ծ Ա Ն Ո Ւ Յ Ա Գ Ի Ն

3 զրուշ տողը ՄԵԿ ԱՆԳՈՄ
2 զրուշ ԵՐԿԻՐ ԱՆԳՈՄ
60 փորս ԵՐԿԻՐ ԱՆԳՈՄ

Չ. Գ. ՊԱՆՔԱՆՔԱՆԵՐՅԱՆ

Հիմնադիր

Ա. Կ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ, Կը տնօրինէ բաժանորդագրութեան եւ ծանուցման վե-
րաբերակ բոլոր գործերը: Ծիշէ՛ճիւր Տատուէսի Զինկըրարա Ձերխանէ:

Որ եւ է գրութիւն, յօդուած կամ նամակ, որ ուղղակի Տնօրինութեան
կը վերաբերի, տնօրէնին կը դրուի: Լէվիլ խան Թիւ 17

ԻԶՄԻՐ ԶԱՐԲԱԹ 13/27 ԳԵԿ. 1884.

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ
Ի ԶՄԻՆՈՒՆԻԱ

Յաճախ խօսուած է թէ՛ մեր քաղաքակրթեալ միջավայրը, մեր ազգային վարժարաններու անցեալին մէջ ունեցած հաշակը, և ընդհանուր Ազգային նկատմամբ մեր առաջնակարգ դիրքը կրկին կըրկին պարտաւորութիւն կը գտնեն մեր վրայ այնպէս իմն բռնուել կրթութեան խնդիրը, որպէս թէ ոչ միայն պէտք է բարեկրթ ընկերութեան մը ներկայան և բարոյական պիտոյից համապատասխանել, այլ միանգամայն ընդհանուր հայրութեան զարգացման նպատակը կենսական պիտոյն մի հորը և ազգու մտքը կողմէ թիւն ամեն անհատական, յառաջողութիւն անուղղակի կըրկին պիտոյ կը նպաստէ միանգամայն ընդհանուր յառաջողութեան, բայց մենք այս անուղղակի գործողութեամբ պէտք է ըստ նման, ըստ որում մէկ բացառիկ դիրքը շատ աւելի ազգու և ազգային շահագործութիւն մը կը պահանջէ մեզմէ ինչպէս բոլոր, ընդհանուր ազգութեան նկատմամբ:

Ինչ որ ալ ըլլայ այն էջերուն մէջ՝ այս կէտերուն վրայ բաւական խօսուած, և շատեր մեզի համարիտ գտնուած ըլլալով՝ աւելի ծանրանալու հարկ չեն տեսներ, մասնաւոր ժամի որ աղբէն ալ տեղւոյս Ուսումն. Խորհուրդը անշուշտ մեզի պէս խորհակցելով՝ ազգային վարժարաններու յատկացուած տարեկան գրեթէ 1,000 լիւրայի գումարին վերայ 2,300 մէճիտ եւս բարդել առաջարկեց Ազգ. Վարչութեան Միայն տարի կը զարմանանք որ երբ խնդիրն այդքան կենսական կարեւորութիւն ունի մեզի համար, կարեւորութիւն զոր ոչ ոք կրնայ ուրանալ, դաւառիս ներս վտանգական Ընդհանուր Ժողովը լայն անդիտանով կը թնդի, ըստ որում երբ Ուսումն. Խորհուրդը առաջարկն իրեն կը ներկայի, այնպիսի անտարբեր իմն զայն իրր թէ նկատողութեան առնելէ ետք կը մերթէ, որ կարծես թէ պաշտօնէի մը թոշակին համար աւելորդ յաւելում մ'էր իրենք բուսածը, թէ և իր ամեն անտարբերութիւն բարեկրթութեանց սովորական բացարարութիւններով կը բաւականանայ սրտիւր:

Որի իցէ մարմին մը, որ ուրիշ մարմին մը ներկայելու օրինակ կազմակերպութեան և հանգամանքներէ զուրկ է, բնականաբար անոր շահն ու օգուտն պաշտպանելու վայել չ'տանիր, այլ աւելի այն դժին կամքը պաշտել կը ճգնէ, որ զինքը իր ամեն օրինաւորութեան հակա-

ռակ իր պաշտօնին մէջ կը պահէ, սուտի մենք մեր Գաւառ. Ընդհ. Ժողովէն տարբեր ընթացք մը չ'ենք տնկալեր: Մեր Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը 1876ին կազմուած է. ըստ օրէնի քուէից բացարձակ առաւելութիւն ընդունող անձեր իրեն վտանգ կարգուած են, բայց ի վերջոյ ինչ ինչ պատճառաւ պաշտօնէ հրաժեշտ տալով՝ առկաւ առ տակաւ յաջորդած են անոնց ուրիշներ քուէից կարգին համեմատ, բացարձակ առաւելութիւն մը չ'ունենալով հանդերձ, և մինչև անգամ այս ի վերջոյ յաջորդողներ իսկ հրաժարելով պաշտօնէ՝ աւելի նաւաղ քուէ ստացողներ անցած են իրենց տեղը. այս ամենը որքան ալ բարոյին հակառակ չ'ըլլայ օրէնքի՝ սա ստույգ է որ միեւնոյն Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը այժմ չ'ըրբնոր ըսել թէ Զինկըրարա հայ հասարակութեան մեծագոյն մասի ձայնովը ընտրուած է. առկա զատ ի սկզբան անգամայն ամբողջ թիւն 32 կը լինի, բայց քանի մը տաւրէ ետք այդ թիւը ընթացքով խորհուրդով 24ի կը վերածուի. իրաւ է որ ըստ օրէնի Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը մը կրնայ 24 հոգիէ ալ բաղկացած ըլլալ, բայց այլ է ի սկզբանէ 24 անձէ կազմակերպել Ժողով մը, և այլ է 32 անձերէ բաղկանալի Ժողով մը թիւը 24ի վերածել: Մինչև զեւս արդէն ներկայ Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը անդամք ըստ ինքեան բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուած չ'ըլլալով, երբ անոր մէկ չորրորդ մասն ալ զեղուի, բնականաբար բարոյ վին կըրգադրի հանրութեան ներկայացուցիչ լինելէ, սուտի կամ օտար տար մը կը մնայ, կամ վարչային մարմնոյ համար պէտք եղած ազգեցիկ և գործն այժմը կը կորուսէ:

Ահա կրթական ամեն առաջարկի մերթման, և ինչպէս այս կենսական նոյնպէս ուրիշ կարեւոր խնդիրներ անտես առնուելուն գլխաւոր պատճառն այս յոսի կազմակերպութեան մէջ կը կայանայ, իսկ անոր պատասխան տալու թիւն, թէ և քաջ համոզուած ենք և մինչև իսկ գիտենք թէ որ անձնաւորութեան վրայ կը ծանրանայ, բայց այս ակնարկը բաւ համարելով և ուրիշ առթիւ թողովը երկարորէն խօսելու հարկը, գաւառներ զրաւելի կրթական խնդիր:

Ուսումն. Խորհուրդը առաջարկն անընդունելի համարելու բնաւ պատճառ մը չ'ունի իրենցիկ հայ հասարակութիւնը. ընդհակառակն անհրաժեշտ պարտաւորութիւններ ունի անոր խորհուրդներուն համակերպելու. և եթէ Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը ազգային արկի ներքին զինաւոր արգելք մը կը համարի այդ մասին զէմ, ինչո՞ւ ուշադրութեան չ'առնուլ այնպիսի միջոցներ, զոր զէտուէն մասնաւոր անհատներ

ցոյց կ'տան. ինչո՞ւ ի նկատի չ'առնուլ ծրարել մը գործընթացը ներկայացուց Գաւառական Ընդհ. Ժողովը հայ երիտասարդութեան մի պատուաւոր և բաւերեւելու մտք, և վերջապէս եթէ ամեն միջոց անգործադրելի է, ինչո՞ւ չ'առնուած կամ գործընթացական տեղի բարձր թոշակ մը, կամ կրթական տուրք մը, հաւաքելի ամեն անհատէ իր նիւթական կորուցութեան համեմատ: Այսպիսի միջոցներ շատ կան. բայց երբ անգործադրելի նկատուելով ի բաց կը մերժուին այն պիտի քաղաքի մը մէջ, որու նիւթական վիճակին բաղադրամասն անգործի բեռ մը կրնայ համարուիլ անոնց կրթութիւնը, կամ այն է որ կամք կը պահի մեր ձեռնհաս իշխանութեան քով և կամ պաշտօնական Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը մը պահանջած բաւարարական ոյժն ու գործութիւնը չ'ունի նա:

Այս ցաւալի եղբարկացութեան աւելի քաջ կը համադրուի մարդը, երբ իմենայ թէ Ուսումն. Խորհուրդը 300 մէճի յաւելում մը կրնայրէ՝ այս խնդիր ևս կը մերժուի Ազգ. Վարչ. Ժողովին: Պատճառ. — պատճառը ազգ. արկի ներքին վիճակն է. — բայց ազգ. արկին դպչելու հարկ չ'իւայ. արդէն մի և նոյն միջոցին Ուսումն. Խորհուրդը իր խնդիրը ընդունելով միջոցներ ցոյց կ'տայ, այսինքն իրաւաւորութեան կամ թոշակները բարձրացնել, կամ կրթական տուրք մը հաստատել և այլն: Այս պարագային մէջ ամենէն առաջ Ազգ. Վարչութեան Ս. Նա. Խորհուրդը պէտք է գիտնալ թէ՛ իրեն ներկայուած խնդիրը Գաւառ. Ժողովը իրաւաւորութեան վերէն և կը պատկանէ նոյնիսկ Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը. առկա զատ հարկ էր միանգամայն գիտնալ թէ Ուսումն. Խորհուրդը կը յայտարարէր որ եթէ իր խնդիրը չ'ընդունուի, ինք կը հրաժարի պաշտօնէ. եթէ ներկայ Ուսումն. Խորհուրդը Մեծ. Անդամք անկտրեւոր անձեր լինելն թերեւս մենք ալ վայել չ'ընենք անոր հրաւիրման համար, և եթէ մասնաւորութեան կ'առնուի իրաւաւորութեան և ծանրանալի կ'արուստի տեղի առաւ իր ընտրութիւն, թերեւս մենք ալ անոր հրաժարման մասին անտարբեր դտնուէինք. բայց որովհետեւ լաւ ճանչցած ենք աւանդ մեկնայն պաշտօնի նկատմամբ ունեցած յարմարութիւնները, որովհետեւ զեւս կը լինենք թէ քանի ամիս զբաղեցանք Ուսումն. Խորհուրդը մը ընտրութեան մեծ ցաւ կը զգանք, և այս ցաւ այնքան առաւել զաւան կը լինի. որքան մտաբերելով թէ կրթական խնդրոյ համար անհրաժեշտ է. դա՞մ 300 մէճիտ անգործութիւնն է այս ամեն անախարժ իրողութեան պատճառը:

Կը ցաւենք և ամօթ կը զգանք որ 300 մէճիտ չ'ենք կրնար հայ-

թայթել մեր ազգ. վարժարաններու վիճակը բարեկարգելու համար. բայց միթէ այնքան դժուար գործ մ'է այդ. չենք կարծել. և չ'ենք հաւատար երբէք մասնաւոր. երբ մտաբերելով թէ եթէ անկարելի լինէր 300 մէճիտ անգործ. Անդամք չ'էին խնդրել այնքան պնդելով. վտանգ չ'ունենք ալ լինի իրենցիկ ըլլալով, կը ճանչնան իրենցիկ տղաւորի վիճակը և բնութիւնները, և տարակոյս չ'ունենք որ այս մասին Գաւ. Ժողովը անգամայն ալ շատ աւելի հմուտ և տեղեակ են. ուստի ինչ հարկ կար իրենց համար անկարելի իր կարելի պայման մը առաջարկել:

Ինչ որ ալ ըլլայ կարելի կամ անկարելի, սա անուրանալի է որ ամի վարժարաններու բարեկարգութեան պէտքը զգայն է. և 300 մէճիտ իրենցիկ ազգայնոց համար գրեթէ աննշան գումար մ'է. ուստի այդպիսի չնչին գումար մը աննշան համար դաւնալ լաւ տրամադրութիւններ չ'առնուի ձեռնհաս իշխանութեան մօտ, և մենք իրաւունք կ'ունենանք կրկին և կրկին հարցնելու թէ ինչո՞ւ այնպիսի կաւարար արարողայի մը մէջ կը լինեն այն բանակ գրեթէ, որովհետեւ կաթողիկոսական պահոյն չ'ուրջը կը դառնան, ինչպէս մեզուն կը բողոք քաղցրահամ ժողովներու վրայ. ինչո՞ւ չ'են խօսիլ այն աւետարանաւոր ընդաններ, ուրու արտասանած մէն մի ձայնը յանապատի բարբառ կը սրեն դաւանիլ ոմանք. վերջապէս ինչո՞ւ անտարբեր կը գտնուին այն հոգեւորական սիրտեր, որու ներքին չ'ունենանք միայն մեզ կեանք և հոգի կը պարգեւեն ըստ ոմանց: Բայց այս հարցումներ վերջ չ'ունեն. և անոնց պատասխանը մի առ մի աստ գծել, ոչ տեղն է, և ոչ ալ ծանրանալ, սուտի առայժմ կը բաւականանանք հրապարակաւ մեր ցաւը յայտնելով Ուսումն. Խորհուրդը հրաժարման համար:

Թէ և իրաւ է որ Ուսումն. Խորհուրդը առանց ծախսոց յաւելում մը լինելու իսկ, շատ գործեր ունեն կատարելի ազգ. վարժարաններու մէջ, և շատ ալ բարեկրթութիւններ, ինչպէս ուրիշ առթիւ հաստատուած է, բայց եթէ ստույգ են մեր քաղաք տեղեկութիւնները, ոչ միայն Ազգ. Վարչ. Ժողովը մերժողական պատասխանը զինք կը տալէ պաշտօնէ դադրել. այլ միանգամայն միեւնոյն պատասխանի խըրոխտ ձեւէն ուսձը այնքան կը վիճաւորէ այն, որ ոչ նուաղ տեղի կ'տայ իւր հրաժարման. ահա ցաւալի պարագայ մը ևս որ կը նշմարուի ճիշդ այն չըջանալի մէջ, ուր յատուկ պարտաւորութիւն կը կարծուի լինել սէր և խաղաղութիւն քորովել. բայց առաջ, քանի որ պատասխան են և խաղաղական մարդուս յայտնը, ու քանի անհիմն են ստեղծ անոր համարումները: Սակայն առայժմ

այս ամենէն տեղի դուռն և եւ պերելի իրողութիւնները սա է որ՝ մեր ազգ. վարժարանները առանց Ուսումն. Խորհուրդի միաւրով կը դատաւարաւորին կրկին այնպիսի անտեղեկ և անխնամ վիճակի մը, որու դուռն փորձերը անտես բաւական տարինեւրաւ մէջ:

ՈՒ ՍՈՒՄ Ն ԱՐԱՆ
ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Յայտնի է արդէն թէ՛ մայրաքաղաքի դատ մը մեծատուն ազգայնոց մէջ տարի մը առաջ, հոգեւոր ներքին սրբազանի յորդորմամբ և խորհրդով հանգանակութիւն մը բացուած է, կեղծ բնական վարժարանի մը հիմնադրութեան համար: Այս խորհուրդը՝ որ այնքան սիրելի էր երբ ջանկարկաւորաւ հայրապետին ինչ ինչ պատճառաւ անգործադրելի մնալէ ետք՝ նորա վտանգանմանէ վերջ փոխանակ կեղծ վարժարանի՝ Ներսէս Վարժապետան աւանդաւորութեան իշխանութեան մը ձեռնարկ տել կ'որոշեն մեծատունը ի յիշատակ մեր անմահ և սիրելի Պատրիարքին և անմիջապէս այս անուամբ ընկերութիւն մը կը կազմեն:

Կեղծ. Ազգ. Վարչութեան և նորահաստատ Ներսէս Վարժապետան Ուսումնարանի ընկերութեան միջև բաւական անհամաձայնութիւններ կը ծագուի: Ուսումնարանի ընկերութեան ղեկավարը կը լինի իր խոստանայ միանգամայն կեղծ վարժարանի բացման տախտիկ, մինչ ի սկզբան միմիայն Ներսէս Վարժապետան Ուսումնարանին արտօնութիւնը կը խնդրէր Ազգ. Վարչութեան, և այս վերջին ալ կը վաւերացնէ նորա հիմնադրած, որ հետեւեալ հինգ հիմնական պայմաններէն կը բաղկանայ:

Ա. Ի պատիւ հանգուցեալ Ս. Պատրիարքին վայելուչ շնորհ մը կ'անգնել Ս. Պատրիարքին մէջ: Բ. անբնական վարժապետանի անուամբ Ուսումնարան մը հաստատուել, ուր ընդունուին տեղացի և գաւառացի թոշակաւոր և ճրիվարժ աշակերտներ, զիչեւրդի և ցորեկեայ:

Գ. Վեհ. Սուլթանին կողմէ հոգեւոր Պատրիարքին նուիրեալ Օրթոդոքսի տանը մէջ բանալ առայժմ այդ վարժարան:

Դ. Արդէն ստորագրեալ 1430 տեղւոյ գումարն յատկացնել այն վարժարանի բացման և նախաւան ծախսոց:

Ե. Անմիջապէս ամեն երկրի ազգայնոց հրաւեր կարգալ հանգանակութեան մասնակցելու, արդիւնքն եկամուտի վերածելով դպրոցին կայսրութեան ապաւնով կ'արգեն մարդուս յայտնը, ու քանի անհիմն են ստեղծ անոր համարումները:

ԱՐԵՎԱԼՈՅՄԻ ՏՊԱՐԱՆ, Ի ՍԻՎԻԻ ԽԱՆ ՎԵՐԱՍՅԱՐԿ ԹԻԻ 17